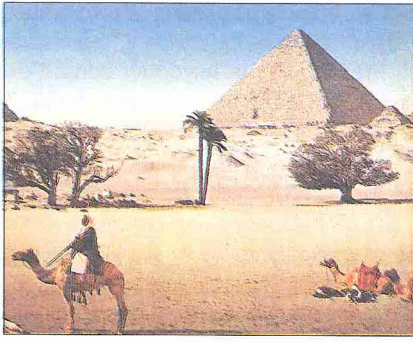

Büyük piramidin XX. yüzyılın başında çekilen bir fotoğrafı (İÜ Ktp., Albüm nr. 90402)

Amyrtaios XXVIII. hânedanı tesis etti. Ülkede, onun ardından gelen XXIX ve XXX. hânedanlar zamanında da milli birlik politikasıyla yönetildi. Fakat II. Nektanebo devrinde Persler ülkeyi tekrar ele geçirdiler ve bir satraplık olarak doğrudan merkeze bağladılar. Dört yıl kadar sonra Nübeli bir prens, XXXI. hânedanı kurarak Persler'e karşı şiddetli bir mücadele başlattıysa da milâttan önce 332'de Pers İmparatorluğu'nu yıkan Büyük İskender Mısır'ı da hâkimiyeti altına aldı. Mısır'a giren İskender halk tarafından bir kurtarıcı gibi karşılandı. Ziyaretlerine gittiği Amon rahipleri onu Amon'un oğlu sıfatıyla bir tanrı olarak kutsadılar.

İskender'in âni ölümü üzerine Mısır toprakları generallerinden Ptolemaios Soter'e kaldı. Onun başlattığı Ptolemaioslar (Lagos hânedanı) döneminde Mısır ve Yunan geleneklerinin sentezi olan yeni bir kültür anlayışı içinde Akdeniz dünyası ile yakın bir ilişkiye girildi. Bu amaçla idare merkezi Memfis'ten İskender'in kurduğu İskenderiye'ye taşındı. Bir ticaret limanı olarak gelişen şehirde ünlü İskenderiye Kütüphanesi kuruldu ve limanın karşısındaki adaya dünyanın yedi harikasıdan biri kabul edilen İskenderiye Feneri inşa edildi. Bu devirde ülke toprakları Libya'ya kadar Kuzey Afrika, Güney Suriye, Kıbrıs, Ege adaları, Kilikya ve Marmara'ya kadar birçok Anadolu sahil şehrini kapsıyordu. Yavaş yavaş zayıflayan devlet milâttan önce 195'te Selevkoslar'ın himayesine girdi ve onların tamamen eline düşmekten ancak Roma'nın müdahalesiyle kurtuldu. Artık Mısır'ın başında kalabilmek için hükümdarlar Roma'nın desteğini kazanmak zorundaydılar. XII. Ptolemaios'un kızı ve XIII. Ptolemaios'un eski Mısır geleneğine

göre evlendiği kız kardeşi olan VII. Kleopatra (m.ö. 51-30), hânedanı tekrar güçlendirebilmek için Roma kumandanları Julius Caesar ve Marcus Antonius'u kullandıysa da Octavianus (Augustus) tarafından Actium deniz savaşında yenilgiye uğratıldı; böylece Ptolemaios Devleti yıkıldı. Bir Roma eyaleti haline gelen Mısır gerek stratejik konumu gerekse verimli topraklarıyla imparatorluğun önemli bir parçası oldu. Toprak reformu niteliğinde bazı girişimlerle tapınakların arazilerine el konulurken maliye ve vergi işlerine düzen vermek amacıyla özerk yönetimler oluşturuldu. Roma hâkimiyeti döneminde halk sınıfları arasında farklılaşmalar başladı. Yunan kökenliler çeşitli imtiyazlar kazanarak şehir aristokrati görünümü aldı. İskenderiye'deki yahudi topluluğu da geleneklerine bağlılığıyla ayrı bir sınıf teşkil ediyordu. Milâttan sonra 50 yıllarında onlarla Yunanlılar arasında çatışmalar baş gösterdi; 66 ve 117 yıllarındaki ayaklanmalarda binlerce yahudi öldürüldü.

Roma'nın karışıklıklar içine düştüğü III. yüzyılda Mısır'da da çeşitli ayaklanmalar vuku buldu, ancak bunlar kısa sürede bastırıldı. Hristiyanlığın yayılmaya başlaması Mısır'ın dinî ve siyasî hayatında köklü değişikliklere yol açtı. Hristiyanlık önce İskenderiye yahudileri, ardından bütün halk tarafından benimsendi. Çöle gelen keşişler burada misyonerlik faaliyetlerinde bulundu. Fakat bu arada teolojik tartışmalar baş gösterdi ve mezhepleşme-

ler başladı. Hristiyanlığın gnosisin yüksek bir şekli olduğunu ileri süren İskenderiye'li Klemens baskılardan kaçmak zorunda kalırken İskenderiye Okulu'nda onun yerine geçen Origenes de Helenizm ile İncil'i uzlaştırmak istediği için görevinden uzaklaştırıldı. Hz. İsa'nın kişiliği çevresinde dönen tartışmalar III. yüzyılın sonlarına doğru had safhaya ulaştı. Roma İmparatorluğu'nun 395'te ikiye bölünmesinin ardından Mısır Doğu Roma'ya (Bizans) bağlandı.

Eski Mısır'da bilim çok gelişmişti. Gerek firavunlar döneminin son aşamalarında gerekse Pers, Yunan ve Roma hâkimiyetleri sırasında buraya çok sayıda yabancı âlim ve seyyah gelmiş, bunlar ülkedeki gelişmeleri kendi ülkelerine aktarmışlardı. Ayrıca Mısır'ın dinî hayatı Yunanlılar'ı ve Romalılar'ı etkilemiştir. Eski Mısır peygamberler tarihi açısından da çok önemlidir. Ahd-i Atık'te ve Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Mûsâ'nın firavunla mücadelesi ve İsrâiloğulları'nın onun önderliğinde Mısır'dan çıkışı, Hz. Yûsuf kıssası gibi konular geniş yer alır.

BİBLİYOGRAFYA :

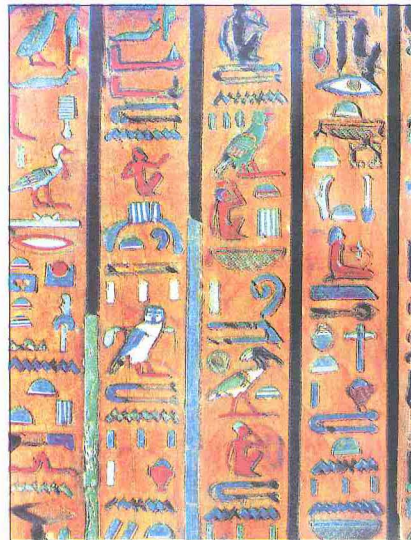
Herodotos, *Tarih* (trc. Müntekim Ökmen), İstanbul 1973, s. 103-185; Arif Müfid Mansel, *Mısır ve Ege Tarihi Notları*, İstanbul 1938; Yusuf Ziya Özer, *Mısır Tarihi*, Ankara 1939; Afetinan, *Eski Mısır Tarihi ve Medeniyeti*, Ankara 1987; Bülent İplikçioğlu, *Eskiçağ Tarihinin Anahatları*, İstanbul 1990, s. 107-126; *Letters from Ancient Egypt* (trc. E. F. Wente, ed. E. S. Meltzer), Atlanta 1990; M. A. Hoffman, *Egypt before the Pharaohs: The Prehistoric Foundations of Egyptian Civilization*, Texas 1991; J. Vercoutter, *Eski Mısır* (trc. Emine Su), İstanbul 1992; E. Hornung, *Einführung in die Ägyptologie: Stand, Methoden, Aufgaben*, Darmstadt 1993; a.mlf., *Mısır Tarihi* (trc. Zehra Aksu Yılmaz), İstanbul 2004; K. A. Kitchen, "Egypt", *NBD*, s. 337-353; *Die Altorientalischen Reiche* (ed. E. Cassin v.dğr.), Augsburg 1998, I, 210-374; II, 222-293; III, 256-282; Ali Cengiz Üstüner, *Mısır Uygarlığı*, İstanbul 1998; P. Johnson, *The Civilisation of Ancient Egypt*, London 1999; J. Tyldesley, *Judgement of the Pharaoh: Crime and Punishment in Ancient Egypt*, London 2000; J. Ray, *The Reflections of Osiris: Lives from Ancient Egypt*, London 2001; M. R. Bunson, *Encyclopedia of Ancient Egypt*, New York 2002; L. Capponi, *The Creation of Roman Province: The Case of Augustan Egypt* (doktora tezi, 2003), University of Oxford; "Mısır", *ABr.*, XVI, 33-36; "Mısır", *Büyük Larousse*, İstanbul 1986, XIII, 8117-8121; Ömer Faruk Harman, "Firavun", *DA*, XIII, 118-121; Mustafa Uzun, "Firavun", a.e., XIII, 121-122; *The Oxford Encyclopedia of Ancient Egypt*, Oxford 2001 (ed. D. B. Redford), I-III.

HİLAL GÖRGÜN

Bizans Dönemi. Geniş Roma İmparatorluğu toprakları Bizans'ın kurucusu sa-

Eski Mısır'ın hiyeroglif yazısına bir örnek

Yılan Büyük Konstantinos (306-337) tarafından dört ana bölgeye (praefectura) ayrılırken Ön Asya ve Trakya ile birlikte doğu bölgesini oluşturan büyük eyaletlerden biri haline getirilen Mısır, Bizans döneminde de siyasî ve kültürel açıdan önemini korudu. Praefectus Augustalis unvanlı bir genel valinin yönettiği Mısır kendi içinde altı idarî birime bölünmüştü. Resmî dil Grekçe olmakla birlikte halk arasında yaygın biçimde Kiptîce konuşuluyordu. Bizans İmparatorluğu'nun en zengin eyaleti olan Mısır ülkenin tahıl ambarydı; valinin görevlerinden biri de ürünün gemilerle başşehir İstanbul'a (Konstantinopolis) taşınmasını sağlamaktı. Eyalet merkezi İskenderiye, Roma döneminde Doğu'nun en büyük ve imparatorluğun Roma'dan sonra ikinci önemli şehri iken Bizans devrinde de İstanbul'dan sonra ikinci büyük şehir olmuştu. Limanının işleviyle tanınan İskenderiye'nin İpek yolu güzergâhı üzerinde bulunması hem şehrin hem de Mısır'ın Bizans için önemini arttırıyordu. Bizanslı tâcirler önce İskenderiye'ye gider, daha sonra Eyle'den (Akabe) Kızıldeniz'e açılarak veya kara yolunu takip ederek İpek yolu ticaretine katılırlardı. Aden-Kızıldeniz yoluyla İskenderiye Limanı'na gelen ticaret malları da buradan Batı'ya taşınırdı.

İdarî ve ticarî olduğu kadar dinî ve kültürel açıdan da Mısır'ın merkezi olan İskenderiye'de özellikle tıp, felsefe ve matematik alanlarında çeşitli ekoller ortaya çıkmıştır. Yeni Eflâtuncu İskenderiye felsefe ekolü mensuplarından IV-VII. yüzyıllar arasında yaşayan Theon, Proklus, Ammonius, Simplicius, Damaskius, Olympiodoros, Ioannes Philoponus, Stephanus, Apameialı Ioannes, Amidalı Aetius, Aeginali Paulus ve Ahron, eserleriyle eski Grek bilim ve felsefesinin müslümanlara geçişinde önemli rol oynamışlardır. İslâm tıp tarihinde *Cevâmî'u'l-İskenderîniyyîn* adıyla şöhret kazanan külliyyat İskenderiye'de okutulan Câlînûs'a (Galen) ait on altı eserden oluşmaktaydı (Avcı, s. 184-188).

II. yüzyıldan itibaren Mısır'a girmiş olan Hristiyanlık burada önemli sayıda taraftar bulmuş, III. yüzyıl başında İskenderiye'de özellikle Klemens ve Origenes'in temsil ettiği teoloji ekolü kurulmuştu. Aziz Pakhomios'un 320'den sonra Yukarı Mısır'daki Tabennisi'de bir manastır açmasıyla Mısır ilk hristiyan manastır hayatının da merkezi oldu. Öte yandan İmparator Büyük Konstantinos'un tanıdığı serbestlik neticesinde Hristiyanlık Mısır'da hızla yayılmaya başlamıştı; dinî çev-

relerde Grekçe'nin yanı sıra Kiptîce de kullanılmaktaydı. Ancak İskenderiye ile imparatorluğun diğer patriklik merkezleri arasında çeşitli anlaşmazlıklar mücadelelere yol açıyordu. IV. yüzyılda Yeni Eflâtuncu felsefenin de etkisiyle Hristiyanlık'taki teslîs anlayışına karşı görüşler ileri süren ve İskenderiye'de verdiği vaazlarla tanınan rahip Arius'un fikirleri din adamları ve halk arasında geniş ilgi uyandırdı. İskenderiye Piskoposu Alexander, Arius ve taraftarlarını görüşlerinden vazgeçirmek amacıyla 320 yılında bir sinod topladı; onları inançlarından çevremeyince de aforoz etti. Ariuşçular'la İskenderiye Piskoposu Alexander arasındaki teolojik görüş farklılıklarının bütün kiliseleri etkisi altına aldığı, tartışmaların dinî yönden olduğu kadar siyasî birlik açısından da devlete zarar verdiğini gören İmparator Konstantinos ihtilâfı bertaraf etmesi için Cordoba (Kurtuba) Piskoposu Hosius'u (Ossius) görevlendirdi. Hosius'un 324'te Antakya'da topladığı sinoddan da olumlu sonuç çıkmayınca ertesi yıl Konstantinos'un bizzat düzenlediği I. İznik Konsili'nde Arius ve taraftarları aforoz edilip sürgünle cezalandırıldıysa da bir süre sonra affedildiler. Ariuşçuluk VI. yüzyıla kadar etkinliğini sürdürdü. 381'de İstanbul'da toplanan ve Hristiyanlığı devletin resmî dini ilân eden ikinci ekümenik konsilde İskenderiye patriği papanın arkasından ikinci sırada yer alıyordu ve onun yetki alanına Mısır, Libya, Pentapolis giriyordu. İmparator I. Theodosios'un ölümünden (395) sonra imparatorluk Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılınca Mısır Doğu Roma'ya (Bizans) bağlı kaldı. İskenderiye zengin kütüphaneleri, felsefe ve teoloji okullarıyla önemli bir şehir olduğu gibi İskenderiye patrikliğinin dinî tartışmalardaki ağırlığı V. yüzyılda da devam etti. Özellikle Hz. İsa'da yalnızca ilâhlık unsurunun bulunduğunu ileri sürerek monofizitizm doktrininin doğmasına sebep olan İskenderiye Patriği Kyrillos, Hz. İsa'da tanrılık ve insanlık unsurlarının birbirine karışmadan bulunduğunu ve yeryüzünde yaşarken insanlık unsurunun baskın olduğunu iddia eden İstanbul Patriği Nestorius'a cephe aldı. Tartışmaların yayılması üzerine II. Theodosios'un emriyle 431 yılında Efes'te toplanan üçüncü ekümenik konsilde Kyrillos, Nestorius ve taraftarlarını aforoz etti, Nestorius Mısır'a sürgüne gönderildi. Münakaşaların bitmesi için yine II. Theodosios'un emriyle 449'da ikinci defa Efes'te toplanan İskenderiye Patriği Dioskoros başkanlığındaki konsil İstan-

bul ve Antakya patriklerini aforoz edince tartışmalar daha da alevlendi. Tanımadığı II. Efes Konsili'ne "haydutlar konsili" diyen Papa I. Leon'un da ısrarıyla İmparator Markianos 451'de Khalkedon'da (Kadıköy) bizzat yönettiği ekümenik bir konsil topladı. Bu konsil, İsa'nın hem insanî hem ilâhî tabiata sahip olduğuna karar verip monofizitliği ve Nestûriliği din dışı sayarken Dioskoros'u aforoz etti. İskenderiye'ye tayin edilen yeni patrik, bir askerî birlik eşliğinde şehre girip görevine başladıysa da kısa bir süre sonra halkın gösterdiği tepki kanlı çatışmalara dönüştü. Mısır'da çoğunluğu Kiptîler'den oluşan monofizit inancı benimseyenlerle Kadıköy Konsili kararlarına uyanlar arasındaki mücadele uzun yıllar sürmüştür.

I. Anastasios ve I. Iustinianos dönemlerinde devletin Mısır'da idarî, dinî ve ekonomik açılardan daha etkili olmasını sağlayıcı düzenlemeler yapıldı. Bu durum, halkın mâruz kaldığı baskılar ve ödediği ağır vergiler yüzünden merkezi yönetime karşı duyduğu memnuniyetsizliği daha da arttırdı ve Mısır'ın, İmparator Phokas'ın istibdat rejimine karşı ayaklanan Kartaca Valisi Herakleios'a destek vermesine yol açtı. Herakleios'un bir filo eşliğinde İstanbul'a gönderdiği oğlu Herakleios, Patrik Sergios ve Yeşiller Partisi'nin desteğiyle tahtı ele geçirdi (610). Onun Bizans imparatoru olmasından sonra Sâsânîler Mısır'ı zaptettilerse de (619) şehir 628'de geri alındı. Sâsânî hâkimiyetinde İskenderiye patrikliği yapan Benjamin'in yerine Bizans'ın aynı zamanda son Mısır genel valisi olan Kyros tayin edildi. Hz. Peygamber'in Hâtıb b. Ebû Beltea aracılığıyla İslâm'a davet mektubu gönderdiği Mukavkis'in kimliği konusunda farklı görüşler ileri sürülmekte, bunlar arasında onun Kyros olduğu rivayeti de bulunmaktadır (bk. MUKAVKIS). Patrik Kyros, kilise içinde sürüp giden doktrin tartışmalarından kaynaklanan anarşiyi bastırıp sükûneti sağladıysa da bu durum kalıcı olmadı. Öte yandan Mısır'da yaşayan yahudiler devletin dinî siyasetinden memnun değillerdi. Neticede Bizans'ın Mısır'da izlediği baskıcı siyasetin bölgenin müslümanların eline geçmesine zemin hazırladığı söylenebilir. 640 ve 641 yıllarında Amr b. Âs kumandasındaki İslâm orduları Mısır topraklarını fethederken başşehir İskenderiye'yi kuşatma altına alınca Kyros direnmeyerek şehri müslümanlara teslim etti. Buna karşı çıkan Herakleios'un ölümünün (641) ardından Kyros, yönetimi elinde bulunduran Herakleios'un ha-

nımı Martina'nın emri doğrultusunda Amr b. Âs ile Bizans birliklerinin belirli bir süre içinde Mısır'dan çekilmesini ön-gören antlaşmayı imzaladı. Bizans birlik-leri gemilerle Rodos'a doğru yola çıktık-tan sonra Amr b. Âs İskenderiye'ye girdi (642).

BİBLİYOGRAFYA :

J. B. Bury, *History of the Later Roman Em-pire*, New York 1958, I, 26-27, 349, 351, 355, 357; A. A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire: 324-1453*, Madison 1964, I, 54-56, 98-99, 105-106, 116-118, 120, 196; A. N. Stratos, *Byzan-tium in the Seventh Century* (trc. M. Ogilvie-Grant), Amsterdam 1968, I, 25-28, 111-112, 302-303, 306-307; II, 88, 94, 130-131; III, 35 vd.; A. J. Butler, *The Arab Conquest of Egypt*, Oxford 1978, s. 6, 12, 28, 42, 50, 53; G. Ostro-gorsky, *Bizans Devleti Tarihi* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1991, s. 32, 44, 54-55, 101, 105, 107; L. S. B. MacCoull, "Egypt", *The Oxford Diction-ary of Byzantium* (ed. A. P. Kazhdan v.dğr.), Ox-ford 1991, I, 679-680; W. E. Kaegi, "Egypt on the Eve of the Muslim Conquest", *The Cam-bridge History of Egypt* (ed. C. F. Petry), Cam-bridge 1998, I, 34-61; Mehmet Çelik, *Siyasal Sistem Açısından Bizans İmparatorluğu'nda Din-Devlet İlişkileri (Kuruluşundan X. Yüzyıla Kadar)*, İzmir 1999, I, 20, 22, 23, 25, 31-34, 44, 58, 66-68; Casim Avcı, *İslâm-Bizans İlişkileri*, İstanbul 2003, s. 57-58, 184-188; V. Christides, "Mişır", *El²* (Ing.), 152-153.

CASİM AVCI

Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar. Filistin'in müslümanlar tarafından ele geçirilmesi artık Bizans ile karadan bağlan-tısı kalmayan Mısır'ın fethini kolaylaştı-rmıştı. Câhiliye döneminde burası ile ticarî ilişkileri bulunduğu için bölgeyi tanıyan Amr b. Âs, Filistin'i İslâm hâkimiyeti altına aldıktan sonra Mısır'ın stratejik açıdan çok önemli olduğunu ve oraya kaçan Bi-zans kuvvetlerinin tekrar kendilerine sal-dırabileceğini söyleyerek Hz. Ömer'i ikna etti; emrine verilen 4000 kişilik orduyla başlattığı Mısır'ın fethini, Zübeyr b. Av-vâm kumandasındaki 5000 kişilik diğer bir birliğin de yardımıyla üç yıl içerisinde tamamladı. İlk önce Muharrem 19'da (Ocak 640) Feremâ'yı almasının ardından Aynişems'te Bizanslılar'la karşılaşan Amr b. Âs, Zübeyr b. Avvâm'la birlikte büyük bir zafer kazandı. Stratejik açıdan çok önemli olan Babilon Kalesi'nin fethiyle de (20/641) müslümanlar bölgede tutuna-bilecekleri bir mevkiyi ele geçirmiş oldu-lar ve deltanın güneyle ilişkisini kestiler. Bundan sonra Amr b. Âs İskenderiye'ye yöneldi. Direnemeyeceklerini anlayan Bi-zans kuvvetleri Şevval 21'de (Eylül 642) şehri müslümanlara teslim ettiler. Bu sı-rada İslâm ordusunun diğer kısmı Fey-yûm'u ve buradan hareketle Asvan'a ka-

dar Yukarı Mısır'ı (Saîd) ele geçirdi. Böy-lece "Mısır fâtihî" unvanını alan Amr b. Âs eyalet haline getirilen bölgeye vali tayin edildi. Müslümanlar daha önce Irak'ta ve Suriye'de yaptıkları gibi Mısır'da da yeni yerleşim birimleri oluşturdular ve divan-larda mahallî memurları görevlendirdiler. Eyaletin merkezi, Babilon'un biraz kuze-yinde kurulan Fustat adlı karargâh -şehir-di. Bölgeye çoğunluğu Güney Arabistan'-dan getirilen çeşitli kabileler yerleştirildi. Amr b. Âs askerî faaliyetlerin yanında idarî ve iktisadî düzenlemeler de yaptı. Aç-tırdığı sulama kanalları sayesinde tarım üretimini arttırdı ve Mısır, Babilon ile Kızıldeniz'in Kulzüm (Süveyş) Limanı'nı bir-birine bağlayan Halicü emîri'l-müminîn adlı su yoluyla Hicaz'ı beslemeye başladı.

Yönetimi merkezileştirmek isteyen Hz. Osman, Mısır'da yarı bağımsız hareket eden Amr b. Âs'ı görevden alarak yerine Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh'i tayin etti (27/648). Yeni vali 34 (654) yılında Zâtü's-savârî savaşında Bizanslılar'ı yenen do-nanmayı kurdu. Ancak Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh, Bizanslılar'a ve Nûbeliler'e karşı gösterdiği başarıları iç politikada gösteremedi. Başşehirde vergileri arttır-mak amacıyla yaptığı düzenlemeler ve bölgeye yerleşmeye devam eden Arap kabilelerinin baskıları sonucunda valinin Medine'de bulunduğu Receb 35'te (Ocak 656) büyük bir isyan çıktı. Bu isyanın Hz. Osman'ın şehid edilmesine yol açması o dönemde Mısır'ın taşıdığı hayatî önemin bir göstergesidir. Şehâdet haberinin Fus-tat'a ulaşmasının ardından Hz. Osman'ın taraftarları ile muhalifleri arasında başla-yan çatışmaları (Ramazan 36 / Mart 657) onun taraftarları kazandı. Hz. Ali döne-minde Mısır önemli bir muhalefet merke-zî konumundaydı. Bölgedeki Emevî yan-lılarına karşı sert tedbirler alınması üze-rine Muâviye b. Ebû Süfyan Amr b. Âs'ı gönderdi. 38 (658) yılında yapılan savaşta kazanan Amr ömrünün son dört yılında bölgeyi sükûnet içinde yönetmiş, onun ardından Muâviye'nin ölümüne kadar (60/680) bu sükûnet devam etmiştir. Mısır'-daki Hâricîler, 64 (683) yılında Mekke'-de halifeliğini ilân eden Abdullah b. Zü-beyr'in tarafını tutunca Cemâziyelevvel 65'te (Aralık 684) Fustat'a giren I. Mervân tekrar Emevî hâkimiyetini sağladı ve oğlu Abdülazîz'i buraya vali olarak gön-derdi. Abdülazîz'in yönetiminde bölge uzun bir istikrar dönemi yaşadı. Abdül-melik b. Mervân zamanında (685-705) di-vanlarda Kiptice yerine Arapça'nın kulla-nılmaya başlanması, Mısır'ın idarî ve kül-

türel alanda dönüşümünün sağlanması için önemli bir adım teşkil etti. İslâm top-raklarının merkezindeki siyasi ve mezhebî çatışmalar Mısır'da yankı buldu ve Sün-niler'le Şiiler arasındaki mücadeleler bu-roya da sıçradı. Ayrıca Kiptiler özellikle vergilerin ağırlığı sebebiyle birkaç defa ayaklandılar. Eyaletten alınan haracın arttırılması 107 (725) yılında büyük bir isyanın çıkmasına sebep oldu. İsyan sonu-cunda Suriye'den getirilen yeni Arap ka-bilelerinin yerleştirilmesiyle sağlanan istikrar, Halife Hişâm b. Abdülmelik'in ölü-münün (125/743) ardından tekrar bozul-du ve Emevî hâkimiyetinin son yılları Kays kabilesi mensupları ile cündler ve Hafsiy-ye arasındaki çeşitli nüfuz mücadeleleri-ye geçti.

Emevîler'in son halifesi II. Mervân'ın Yukarı Mısır'daki Bûsîr mevkiinde meyda-na gelen savaşta Abbâsî birlikleri tara-fından öldürülmesinin (132/750) ardından Mısır'da yeni bir dönem başladı. Abbâsî-ler, yönetimlerinin ilk yıllarında bölgeye daha çok Horasanlı valiler göndermekle birlikte Emevîler'in memurlarını istihdam etmekte sakınca görmediler; ancak yeni valiler çok sık değiştiriliyordu. Abbâsîler tayin ettikleri valilerden yollayacakları ge-lir için garanti veren senetler (damân) aldı-lar. Fakat Mehdî-Billâh zamanında (775-785) vergileri arttırma çabaları çeşitli is-yanlara yol açtı. Emevîler'e mensup Dih-ye b. Mus'ab'ın başlattığı isyanı bastıra-mayan Vali İbrâhim b. Sâlih geri çağırıldı. Yerine gönderilen yeni valinin vergileri tekrar yükseltmesi öldürülmesine sebep oldu. Bölgede düzen ancak ertesi yıl Su-riye birliklerinin yardımıyla sağlanabildi. Yirminin üstünde valinin tayin edildiği Hârûnürreşid döneminde de (786-809) aynı politikanın sürdürülmesi yine çeşitli isyanların baş göstermesine sebebiyet verdi; bunlar da yeni valilerin beraberle-rinde getirdikleri birlikler tarafından bas-tırılabilirdi. Hârûnürreşid'in özellikle son yıllarında bölgede gerginlik arttı ve çıkan isyanlar yüzünden zaman zaman Mısır'ın Suriye ve Irak'la ilişkisi koptu.

Halife Emîn ile Me'mûn arasındaki ik-tidar mücadelesi Mısır'da kabileler için-de esasen mevcut olan rekabeti arttırdı. Endülüs Emevî Hükümdarı I. Hakem'in 15.000 aileyi Mısır'a sürgün etmesi duru-mu daha da gerginleştirdi. Bu arada Vali Ubeydullah b. Serî vergisini merkeze gön-dermemiş ve bağımsız davranmaya baş-lamıştı. Bunun üzerine Me'mûn 211'de (826) Abdullah b. Tâhir'i büyük bir kuv-vetle Mısır'a yollayıp düzeni sağladı. 213